

Mateja Habinc

ŽENSKA - DOJENJE - MATI

Na prvem obisku po prijateljičinem porodu mi je bilo dano vedeti, da njena tašča ni preveč srečna, ker je A. rodila deklico. Tašča naj bi ji prav tako večkrat očitala, češ da A. deklice ne doji dovolj pogosto. A. je za nekaj časa mleko "izgubila", prsi so ji uplahnile in se povesele. Bila je nesrečna in živčna, ker ni mogla dobiti svoje prvorojenke, poleg tega pa naj bi zbledel tudi "nekajtedenski ponos, ko je imela prvič v življenju običajno velike prsi in se je zaradi tega počutila boljše", kot je dejala sama.

[...tašča ni zadovoljna, sreča zaradi "običajno" velikih prsi...]

Približno v istem času: Prav tako dobra prijateljica mi piše, da ji je mama v jezi in prepiru (čeprav naj bi A. vedela, da tega ni mislila resno) prepovedala uporabo skupne kopalne in WC-ja, ker bi "kot kurba, mati otroka, čigar očeta starši ne poznajo," lahko prenašala kakšne spolne bolezni.

[...samobranilka, nečista...]

V istem času pa v prispevku iz Dela¹ beremo o tečaju dojenja, o prevodu priročnika za spodbujanje dojenja, o simpoziju o dojenju, o ponatisu knjižice *Uspešno dojenje - dobro zdravje otrok in mater*, ki jo "brezplačno prejmejo vse nove mamice, da bi se natančno seznanile s prednostmi tega najbolj naravnega in za novorojenčka najboljšega možnega načina hranjenja,"² o načrtih Unicefovega nacionalnega odbora za spodbujanje dojenja v letu 1997.

Vse je brez dvoma povezano s sodobnimi težnjami po vrnitvi k dojenju oziroma z "navijanjem zanj". Kompleksnost vprašanj, ki so se kazala, so zapletale tudi misli, povezane s poletno šolo o ženskih študijih,³ na kateri so se pojavljala vprašanja, če pod splošnimi in "ničposebnimi" izkušnjami dojenja (o katerih npr. pišejo t. i. ženski časopisi) ne obstajajo tudi osebni toni. Ali se morda ženska v obdobju dojenja in obenem "nastajanja" matere v tej vlogi (še) ne more povsem doumeti, saj v zvezi z njo obstajajo določena družbena pričakovanja (materinstvo kot nekaj zgolj nežnega in lepega, čeprav občasno tudi utrujajočega; materinstvo kot izpolnitev vseh ženskih sanj in želja; materinstvo kot sama po sebi umevna stoddotna nega otroka, kakor jo opisujejo priročniki)? Poleg tega pa se na materinih - ženskih prsih otrok prehranjuje na enak način, kot to delajo živali. In občutki, ko lahko dojenček polovico svojega dneva, naj sesa ali ne, preždi na materinih prsih, sicer tako erotiziranim objektu, ki se ga običajno lahko dotikajo le posvečeni? Kako

in zakaj se (če se) (tudi) v obdobju dojenja mentalno spremeniš iz ženske v žensko - mater?

Do nekaterih izmed vrednot, povezanih s temi ugankami, sem skušala priti s pomočjo pogovorov za elaborat,⁴ ki sem si ga zastavila kot sondažni pregled možnosti etnološkega raziskovanja sodobnega načina življenja matere v obdobju dojenja. Odločila sem se prikazati življenje dveh znank, ki v geografskem in socialnem pogledu izvirata iz različnih okolij, a sta približno enako stari in živita v študentskem domu v Ljubljani.

Prva je iz vasi iz severne Slovenije in končuje študij sociologije, doma je iz družine s sedmimi otroki, starša pa delata doma na kmetiji. V osnovno in srednjo šolo se je vsak dan vozila, na brate in sestre je še zdaj precej navezana in imajo pogoste stike, pristnejši odnos pa ima, kot je sama dejala, z očetom. V srednji šoli je prav tako imela točno določeno družbo, a je z njo večinoma zgubila stike, ko je odšla v Ljubljano. Med študijem je (bila) od staršev večinoma finančno neodvisna, s fantom, s katerim skupaj skrbita za skoraj triletno hčer, pa živi štiri leta.

Druga sogovornica študira ekonomijo na višješolski stopnji, prihaja pa iz manjšega mesta na jugu Slovenije. Starša sta uradnika s srednješolsko izobrazbo. Ima še starejšo sestro, s katero pa si, kot je dejala sama, nista bili nikoli preveč blizu. V osnovno in srednjo šolo je hodila v domačem kraju, nikoli ni imela trdno določene družbe, s starši se večinoma ni razumela. Je samohranilka, starši ji finančno ne pomagajo, njen otrok pa je star nekaj mesecev več kot dve leti.⁵

V prispevku želim predstaviti predvsem izbrano možnost etnološkega raziskovanja tovrstnega področja. Poudariti skušam skupne odzive sogovornic na določeno vprašanje, zaradi njunega specifičnega (ekonomskega) položaja in osebnostnih razlik pa tudi razlike v njunih pogledih. Morebitni širši interes za tovrstno tematiko bi z opisi in razbiranjem vrednot, pogledov in mnenj po mojem mnenju lahko prikazal splošnejši, generacijski, krajevni idr. odnos do specifičnega obdobja v načinu življenja matere - ženske, povezan bodisi ožje z dojenjem ali pa širše z materinstvom. Ob vsem tem pa gre še vedno le za tematski in tudi metodološki poskus.⁶

ŽENSKA

A. in H. *nasvetov in informacij* v zvezi z nosečnostjo, porodom, nego in vzgojo otroka večinoma nista iskali načrtno pri starših, sorodnikih in znancih: "Ker je brez zveze, ker vsaka ženska to drugače doživi". Ravnali sta se

1 Diana Zajec, *Unicef se ni pustil ujeti*. V: Delo, 14. 2. 1997, str. 2.

2 Diana Zajec, n. d.

3 *Women's Studies from Multicultural and Interdisciplinary Perspectives*. Utrecht, 15.-30. avgusta 1996.

4 *Elaborat* (Dojiti? Saj je bilo lepo...) za predmet Način življenja - Struktura in viri pri prof. Slavku Kremenšku in ob pomoči Irene Rožman v študijskem letu 1996/97.

5 Več podatkov o sogovornicah je navedenih v omenjenem elaboratu.

6 S prispevkom želim predvsem pokazati, kar me je kot študentko etnologije in kulturne antropologije zanimalo v zvezi z dojenjem, zato ne pojasnujem časovne omejitve obdobja dojenja, izbire in odnosa do sogovornic, metodoloških izhodišč in tudi ne razlagam, v čem so mi viri in literatura pomagali pri izostritvi zastavljene tematike, temveč jih na koncu le navajam.

"po lastni pameti", a kot je dejala A., ki je kot pomembno označila tudi svojo prijateljico, ki je že rodila, je *"bila med nosečnostjo odprta za vse informacije"*. V nasprotju z njenim fantom je bila H. pozornejša na dogajanje v svojem telesu, po porodu ji je bilo pomembnejše, da bi bil otrok zdrav. Fant pa naj bi bolj prebiral informacije iz knjig in revij. Dva meseca pred porodom sta obe hodili na brezplačen materinski tečaj, ki jima je bil zelo všeč: *"Pridobiš zelo veliko znanja, vsi pa so tudi zelo prijazni."*

Nega telesa se med nosečnostjo skoraj ni spremenila. H. se je poleg za obe običajnega vsakodnevnega tuširanja (brez uporabe mleka za telo) po trebuhu, stegnih in prsih do poroda mazala tudi s kremo proti strijam - *"ko ti koža nabrekne, da ti ne popoka"*. Posebnih neдрčkov med nosečnostjo nista uporabljali, H. je nosila večje in med dojenjem uporabljala temu prilagojene, pri katerih se blago sname ali pripne.

Med nosečnostjo in dojenjem sta obe tudi redno telovadili - *"da se ne zaležiš"*, a sta z aerobičnimi vajami zaradi šivov po porodu morali prenehati za nekaj dni.

Med nosečnostjo in dva meseca po porodu so se eni izmed njih po obrazu in po hrbtu pojavile akne, zdaj pa, pravi: *"Imam takšno kožo, boljše kot kdajkoli prej. Vse se mi je sčistilo brez kakršne koli posebne nege, samo od sebe"*. H. se je v devetih mesecih zredila za štirinajst kilogramov, in sicer zaradi *"mamine filozofije, da je treba jesti za dva"*. Težje je po tem obdobju normalno pridobivala, *"a tisti kilogrami so ostali"* in prenašala jih je vedno težje: zadnji mesec nosečnosti si je samo še želela, da bi hitro rodila in da *"tisti trebuh gre"*.

Proti otdlini (*"buli"*), *"taki kot pri živali, pri eni kravi recimo"*, ki se je med dojenjem pojavila za nekaj dni pri H. zaradi sesirjenega mleka, je uporabljala neko posebno kremo, ki ji jo je predpisala njena zdravnica. H. takrat ni bila *"blazno panična"*, a ni ji bilo vseeno, če bi ji zmanjkalo mleka. Tega ni omenjala nikomur, razen fantu, ker se ji ni zdelo vredno, da bi druge *"obremenjevala z lastnimi stvarmi. To je šlo tako mimo mene..."* H. je imela med dojenjem nekaj dni tudi razpokane bradavice in je uporabljala predpisano mazilo, A., ki se ji kaj podobnega ni zgodilo, pa meni, da bi mazilo verjetno uporabljala, če bi ga morala.

Fant, ki se tudi sicer, kot je dejala H., zanima za vse v zvezi s telesom, je prvi opazil, da je H. noseča, saj ji je rekel, *"naj si pogleda 'joške', podobno ji je dejal tudi neki drugi moški. Spremembe na prsih je H., v nasprotju z A., ki v zvezi s prsmi vse do poroda ni opazala nič neobičajnega, začutila že zelo kmalu: 'Je čisto drugačen občutek, kot pa ga imaš pri menstruaciji; v prsih predvsem čutiš neko težo, na bradavici pa še kot neko dodatno, manjšo bradavico."*

Povečane prsi so motile obe, H.-jinemu fantu pa so bile sprva všeč, prav velike pa ne več: *"ne da bi rekel, da so grozne, ampak vedel je, da niso naravno takšne."* A. so se prsi po dojenju povesele in takrat je zaradi njihovega *"opletanja"* začutila, da rabi neдрček, ki ga prej nikoli ni nosila, saj za to po njenem mnenju ni bilo potrebe. Zaradi prsi pa v nasprotju s H. ni nikoli telovadila.

"Alkohol mi med nosečnostjo niti ni več toliko 'pasal'", pila ga ni skoraj nikoli, *"izginil je iz zavesti,"* je v zvezi s posvečano pozornostjo glede hrane, *"pijače in različnih navad med nosečnostjo"* dejala A. Kadila je še vedno, a veliko manj, ker ji *"tudi to ni toliko 'pasalo'"*, občasno je pokadila tudi kaken joint - na splošno se cigaretam nikoli ni odrekla. V zgodnji nosečnosti je tudi zbolela za bronhitisom, za katerega je A. prepričana, da si ga je pozdravila s

pitjem lastnega urina, kar ji je priporočil znanec. Poskusila je tudi s posebno masažo, ki pa jo je opustila, ker naj bi obstajala majhna možnost, da z njo *"vzburiš energetske silnice v telesu, ki se lahko križajo z otrokovimi, saj naj bi med nosečnostjo imel silnice malo drugače razporejene"*. Pitje urina vidi A. kot del procesa, ko *"proti bolezni vklopiš vse mehanizme, si rečeš: ne bom več jedel mesa, dibal bom svež zrak, fizično bom delal in se preznojil /.../ potem je to to."*

H. med nosečnostjo ni kadila, pila kave in alkohola. Jedla je precej sadja in zelenjave, *"določena hrana se mi je tudi 'zagabla'"*. Po porodu in med dojenjem *"pač moraš paziti na hrano, ne smeš jesti začinjeno, saj vse to preko mleka vpliva na otroka. Kar ti poješ, poje tudi otrok."* Pozna pa dosti mater, kot je dejala, ki so med nosečnostjo kadile ali pile alkohol, *"ampak jaz mislim, da je najboljša nič."* Ko ji je po porodu za en dan zmanjkalo mleka, je pila brezalkoholno pivo Uni, saj naj bi pivo, kot so ji dejali znanci, spodbujalo nastajanje mleka.

MATI

H. in A. sta rodili v ljubljanski porodnišnici, **porod** pa sta obe opisali bolj ali manj kot izkušnjo, s katero izgine vsak sram. *"Porod je največji šok, ko se začnejo dogajati tudi primitivne, živalske stvari - izsesavanje mleka s 'pumpico' je ena taka. Že pomisliš, a ti ni težko pomisliti, ni ti hudo zaradi tega. Takšno paralelo z živalskostjo pač vidiš. Ni ti pa hudo zaradi tega. Prej pač o vsem tem ne razmišljaš. To so izkušnje, ki ti dajo o tem misliti."* H. je bilo poleg tega že *"kakšen teden pred porodom grozno, ker bom morala iti v bolnišnico."* Fant ji je tudi rekel, da ne želi prisostvovati porodu, ker bi mu postalo slabo, ona pa se je s tem strinjala. Zdaj pa ve, da tega ne bi rekla nikoli več: *"Bilo mi je blazno žal, da ni bilo mojega zraven, ker v bistvu ti je tam dolčas. Premetavaš se z levega boka na desni, dibiati ne smeš preveč globoko, da se ne utrušiš, zdravniki pa se sprebajajo mimo tebe. Meni je bilo zoprno, da je zraven mene rojevala še neka druga ženska."* Zdaj je H. vseeno, a takrat *"ona vriska od bolečin, tebe vse boli, tam si res kot ena številka, vso te pustijo odgrnjeno..."*

DOJENJE

Dojiti sta obe začeli prvo jutro po porodu, v prvih dveh ali treh dneh tudi z **mlezivom**, ki jima je v spominu ostalo kot razredčeno mleko. O njem sta obe prvič slišali na tečaju, kjer so dejali, da gre za prvo tekočino, ki nastane pred mlekom in nahrani dojenčka, da gre za najbolj nežno substanco, prilagojeno novorojenčku: *"S tem otroka dojiš; narava že poskrbi, da je vse, kot treba"*. H. pa je še dodala: *"V bistvu nisi niti imel izbire: kaj, če bi bil kdo proti dojenju z mlezivom?"*

Položaj pri dojenju sta najprej videli pri soprodnicah, a zanju *"pravilnega"* (obema so po njunem prvem porodu zašili nožnico) jima je pokazala medicinska sestra. A. je sprva po zgledu žensk v isti porodniški sobi skušala sedeti *"po turško"* (s prekrizanimi nogami), a jo je zaradi šivov takšno dojenje bolelo. Ko jo je v takšnem položaju videla medicinska sestra, ji je pokazala, da mora ležati z blazino pod glavo, in ji namestila otroka na roke, prsno bradavico pa v njegova usta. Medicinske sestre so po mnenju A. *"sprakticirane in vidijo, kdo rabi pomoč pri dojenju: takoj"*

te spoznajo in preberejo."

Na začetku, prva dva do tri mesece, so ju bradavice bolele, a ne tako zelo, da bi se tega močno spominjali: "Boli jo te, če se jih bolj dotikaš, sicer pa ne."

O količini in kakovosti mleka, vplivu materinih čustev, razpoloženja na mleko A. in H. nista veliko premišljali. Dopuščata možnost, da čustva vplivajo na otrokov psihični razvoj, toda "zelo težko si rečeš: zdaj bom pa jaz dobre volje, če ponoči ne spiš in si utrujen". Materino razpoloženje pa po njenem mnenju opazno vpliva na količino mleka. "To je zelo pomembno, videla sem pri sebi - če si utrujen, ti dejansko manjka mleka, ker ti ga največ nastaja ponoči, ko ti počivaš." Skušali sta predvsem upoštevati napotke, za katere sta izvedeli na materinskem tečaju: mleko je lahko različnih okusov, a vse naj bi bilo odvisno od tega, kakšno hrano mati poje (pekočo, ribe...). Količina naj bi bila odvisna tudi od količine pijače, a hkrati naj bi bilo treba tudi dosti jesti. A. meni, da žajbelj, ki na žleze deluje zaviralno, zmanjšuje količino mleka, znanka pa ji je tudi povedala, da je za mleko treba jesti precej čebule. Toda A. sama tega ni preverila, opazila pa je, da ima dosti mleka po polenti. "Vse takšne sluzaste stvari naj bi spodbujale delovanje žlez, tudi teh, ki delajo mleko." Obe tudi verjameta, da na materino mleko vplivajo povišana telesna temperatura in zdravlila za različne bolezni, saj naj bi dojenje v teh primerih po bolnišnicah odsvetovali. Tabel, ki predpisujejo primerno količino mleka otrokovi starosti, nista upoštevali.

Obema je vsaj za en dan med dojenjem tudi zmanjkalo mleka, po mnenju obeh zaradi psihičnih razlogov. Pri A. se je to zgodilo, ko so jo "starši sekirali zaradi otrokovega očeta." Dodala je: "V istem obdobju sem izgubila stanovanje v Ljubljani in nisem vedela, kam bom šla. Imaš otroka, nimaš avta, zima je, spakirati moraš vse stvari, kar jih premoreš, nimaš pa strehe nad glavo." Ko je odšla od doma in se je vsakih nekaj dni selila od znanke k znanki, je prav tako imela zelo malo mleka. Takrat je poskusila nadomeščati svoje mleko s kupljenim, a to ni trajalo dolgo, ker je bilo po njenem mnenju pametneje, da sama več je in ima mleko. "Otrok se hitro navadi na stekleničko, tebi pa mleko tudi hitro izgine. Zaradi povsem finančnih razlogov - da bi kupovala drugo brano - in najbolj, da otrok ne bi bil bolan, bi si bolj težko privoščila, da ne bi dojila."

H. pa je bila najbrž "precej utrujena in zato mleka za en dan ni bilo." Kupila je nadomestek, a ga ni uporabila, ker je hčerka takrat že jedla tudi gosto hrano in mleka "očitno takrat ni pogrešala." O tem se ni pogovarjala z nikomer razen s fantom in po telefonu tudi z mamo, ki ji je svetovala, naj pije dosti tekočine. "Nibče najbrž ne bi delal tragedije, če mleka ne bi imela dlje časa; bi pač šla na umetno brano."

Pokvarjeno mleko je po njenem mnenju sesirjeno mleko, tisto, ki izsesano iz prsi predolgo stoji - največ naj bi lahko stalo en dan. V prsih je lahko slabo le zaradi hrane in pijače, ki jo je zaužila mati, npr. zdravil, hormonov..., a "majbna količina vsake snovi ni škodljiva. Samo od sebe mleko v telesu ne more biti pokvarjeno." Mleko prav tako ni pokvarjeno, če ima mati vročino, razen če je zelo visoka.

O pripomočkih in ukrepih ob težavah pri dojenju sta bili obe poučeni na materinskem tečaju, uporabljala pa jih je le A., ki si je že v porodnišnici zaradi zaužite hormonske

tablete za mleko to izsesala z električno "pumpico" (pri sebi pa je imela tudi navadno). "Mleka je bilo zelo veliko, toliko, da mi je teklo po prsih in takrat sem uporabila 'pumpico'." Teta pa ji je ob obisku v porodnišnici kupila tudi nastavke za prsi (da otrok ne bi poškodoval bradavic), a ga ni nikoli uporabila.

H. ni imela nobenih pripomočkov, niti "pumpice". Če hčerka ni spila vsega mleka, si ga je izsesala "na roke". Ker pripomočkov ni potrebovala, tudi ni nikoli pomislila, da bi si jih npr. za vsak primer kupila. Pozna številne druge ženske, ki so si večinoma ročno iztisnile ostanek mleka iz prsi, ga shranile v hladilnik in ponoči dale otroku.

DOJENJE - MATI

Otrok se zbudi, pogleda okoli sebe, postane nemiren, začne "cmihat in nabirat", nato pa plane v jok. Že preden se je to "cmibanje" začelo, sta A. in H. običajno otroka, ki sta na začetku le jedla in spala, začeli dojit. "Najprej nimaš ravno občutka, če je otrok lačen ali če si samo želi biti na prsih zato, da se pomiri." Kasneje pa se je H. po posvetu z znankami in zdravnico odločila, da bo dojila na vsake tri ure, v nekem ritmu, in se je tega tudi dosledno držala. A. pa na uro oziroma navedeno pravilo nikoli ni dala nič, znaki, da je otrok lačen, so ji bili različni: da je začel kaj iskati, ko pa je že hodil, je stegoval roke proti prsim, ji skušal sleči majico. Vsako posamično hranjenje je trajalo različno dolgo, v grobem povprečju pri obeh pol ure. Nasvetov, kaj naj bi bili morebitni znaki, da je otrok lačen, se ne spomnita, "najbrž okolica misli, da mama že ve, kdaj je otrok lačen"

Ker sta A. in H. različno dolgo dojili oziroma je bilo njuno mleko edina otrokova hrana različno dolgo (ena je dojila pet mesecev, druga šestnajst, enemu otroku je bilo mleko edina hrana tri mesece, drugemu pet), sta bila otroka različno navezana na prsi. A., ki je dojila šestnajst mesecev, je deček "nenehno hotel biti na prsih". V nasprotju s H.-jino deklico, ki je že v porodnišnici takoj sprejela dudo, A.-jin sin nikoli ni imel dude, jo je zavračal, "zato pa je hotel prso bradavico v ustih". Pri drugih ženskah otroka nikoli nista iskala prsi, imela naj bi občutek, kdo je mama. Včasih sta na prsih zaspala, ko pa je bil A.-jin sin že nekaj mesecev star, mu je kaj pokazala, mu rekla, da ima že dosti dojenja, občasno je uporabila tudi kakšne trike, da je sina odvrnila od prsi. Običajno je skušala bradavico vzeti iz njegovih ust - že na tečaju so jim namreč povedali, kako naj bi matere to naredile: otroku naj bi skupaj stisnile nosnici (zamašile) ("malo kruto", meni A.). To je pri A. včasih pomagalo, ne pa vedno: "Lahko mu potegneš bradavico iz ust, nevarnost pa je, da te bo otrok ugriznil", kar se je A. zgodilo nekajkrat, a nikoli do krvi.

Otrok se je občasno tudi igral z njenimi prsmi, ni mu pa pustila nič bolečega - da jo je npr. grizel za bradavice ali vlekel za lase: "Kdaj sem mu že kaj rekla, povzdigneš glas ali kaj takšnega." Otrok ima prsi zdaj sicer rad, A. jih pred njim ne skriva. Ko se npr. preoblači, govori sin "zize, zize"; tudi pogleda ji kdaj pod majico, ji da prsi iz nedrčka ipd. Zdaj, ko ne doji več, je nekoč otroku pokazala na svoje prsi ter mu namignila, če bi pil, a ta "ni vedel za kaj gre. Povsem je pozabil. Ostala mu je vizualna podoba prsi, je raznežen,

7 Ob tem je sogovornica povedala, da si je njena stara mama kot trik za odvajanje od dojenja prsi namazala s sajami, "da niso bile več dobre", saj je A.-jino mamo dojila štiri leta in naj bi bila ta nanje kot zadnji otrok v družini zelo navezana.

ko jih vidi, rad jih tudi boža." A. mu to dovoli. H.-jina hčerka je prsi "imela rada, včasih je jedla tako blazno, da ni utegnila dibati, saj je zraven mleka popila tudi veliko zraka". Zdaj se deklica "zizanja" najbrž ne spominja več, pa tudi stika z novorojenčki nima, da bi videla dojenje, zaradi česar ji to ni znano, sklepa H. Če prsi ali nedrček vidi, reče "ziziki" ali "modrc", jih opazi, jih pa ne boža, "niti ne bi pustila, ker to lahko tudi kam vodi".

Mleka sta po porodu imeli obe toliko, da sta si ga črpali, ga shranili, skuhali in z njim ponoči hranili otroka. Obe prav tako menita, da je to mleko najbolj kakovostno, ne le za otroka. Zaradi radovednosti in sklepanja, da če otrok lahko to mleko pije, ga lahko tudi drugi, pa ga je pila nekaj dni le A., H. pa ga nikoli ni niti hotela poizkusiti: "Samo enkrat sem ga dobila na jezik in mi je zelo zasmrdelo. Nisem ga poizkusila. Se mi je ga... Mi ni bilo do tega". V A.-jini okolici ga drugi prav tako niso marali. Njena mama naj bi se nad samo mislijo zelo zgražala, "začel se ji 'obračat želodec' že ob misli na to, da bi to mleko pila. Fizično tega ne zmore, čeprav gre verjetno za podzavestne predsodke", meni A. Oče k A.-jinemu mleku v hladilniku "ni imel komentarja, o njem ni hotel nič reči, le psu ga je zliz, ko se je pokvarilo". V tistem obdobju pa naj bi bil njen oče po drugi strani ponosen, koliko ima hči mleka, "da ga še v lončku branimo v hladilniku".

Poleg materinega mleka sta otroka prvih nekaj mesecev pila še vodo, čaje, sokove, **gosto hrano** pa sta jima začeli ponujati različno hitro, sprva frutkove kašice, jogurt, čokolino, juhe in podobno "mebko hrano", kot je npr. spisirano sadje (najpogostejše jabolka in banane). S takšno hrano sta običajno nadomestili en dnevni obrok.

A. je po šestem mesecu v otrokovo prehrano vpeljala kravje mleko, v ponvi brez maščobe pa mu je pripravljala tudi porumenjeno moko, prelito z vodo ali mlekom. Zamisel ji je nekoč po naključju sredi mesta dala neznana starejša gospa. Drugih receptov se A. ni spomnila, a predvideva, da so si sostanovalci v študentskem domu izmenjevali informacije. Spomnila se je tudi, da je otroka hranila s špinačo, pire krompirjem, za grizljat mu je dala korenček.

H. je v petem mesecu hčerko v štirinajstih dneh **odvadila od dojenja** in jo navadila na stekleničko, iz katere je pila najprej materino ali sojino mleko, nato mesec dni le slednjega, kmalu pa ji je začela dajati tudi kravje mleko.

Hrane, namenjene otroku, sami nista nikoli najprej **prežvečili**, sta jo pa shladili, popihali in preizkusili: "Malo popibaš, daš v usta, da vidiš, kakšno je, potem pa otroku." Vedno sta jedla skupaj le mati in otrok, redko se je zgodilo, da bi "od očeta hčerka hotela jesti, ker je bila name precej navezana, pa tudi, ko je bila kje na počitnicah (npr. pri starih starših), je bolj slabo jedla kot z mano." Navzočnost drugih naj niti matere niti otrok ne bi motila, materi sta za otrokoma običajno tudi pojedli ostanke, a H. ne, če ji niso bili dobri.

Do **bruhanja** je prišlo le, ko je bil A.-jin otrok bolan, sicer pa zaradi mleka nobeden od otrok nikoli ni bruhal, le "polivala" sta po dojenju: "podrla sta kupček, zraven zraka pa je šlo še malo tekočine". Če otrokoma kakšna hrana ni bila všeč, ju z njo nista **silili**: če sta imeli kaj drugega na izbiro, sta to ponudili, "ne pa da bi ga silil v smislu 'zdaj pa ne vem kaj, če ne boš jedel'". Nikoli ju tudi nista želeli prepričevati, da bi jedla, tako da bi mati dala najprej malo sebi v usta in nato malo otroku.

A.-jin sin je imel osem mesecev **trebušne krče**, bil je nemiren, nenehno je hotel piti mleko iz prsi: "Nekaj je

moral početi, kar bi bilo močnejše od krčev," razlaga A., ki ji je to "šlo že 'blazno na jetra'". V mleko ali na žličko mu je dajala neko zdravilo, če pa ga ni imela pri sebi (npr. ko se je selila), "je bila potem vedno 'kriza' nekaj ur."

Otroka sta bila različno navajena na **hranjenje ponoči**: obema je bilo materino mleko ponoči edina hrana, a vsaj med dvanajsto in šesto uro zjutraj je A.-jin otrok, ko je bil star nekaj mesecev, že spal in ga ni več dojila, H.-jina hči pa se je najkasneje odvadila piti s prsi ravno ponoči. "Gre za prehod iz obdobja, ko otrok ne loči dneva od noči, ko sta tudi tebi to dva povsem enaka pojma, v obdobje, ko se ta razlika začne kazati," meni A. Na materinskem tečaju "so učili, naj otroke ponoči ne previjamo niti naj ne gledamo, če so 'pokakani ali polulani', saj naj bi tudi s tem začeli ti spoznavati, da gre za noč. Podnevi lahko otrok zaspi kjerkoli (v vozičku ipd.), ponoči pa je novorojenčka treba zaviti na poseben način v odejo, ga dati na zmeraj isto mesto... Pomembno je, da ponavljaš rituale: ugasneš luči, zastreš zaveso... otrok pa opazi razliko," je pojasnila A. H. pa je bilo ponoči lažje dojit kot vstajati in pogrevati mleko, hčerka pa je potem pri njej pogosto tudi zaspala. Mislila si je, da "ko bom dala otroka tudi ponoči od sebe, bo 'fajn' - jaz bom spala, fant jo bo pa branil. Ampak se zbudiš - vse druge stvari me ne zbudijo, a ona me pa za vsako 'pizdarijo' zbudi. Avtomatsko." Poleg tega od drugih ni hotela jesti, tako da jo je ponoči vedno hranila le H.

Ponoči sta otroka že od vsega začetka pogosto tudi **spala** z materjo (in očetom), še posebej po nočnem dojenju, ob različnih boleznih ali rasti prvih zob, pa tudi zato, ker so bile postelje enostavno zložene skupaj in je bilo tako "bolj priročno". Niti A. niti H. nista razmišljali, ali se bosta otroka navadila na "skupno spanje", tako da je eden zdaj spi v svoji postelji, eden je pa "ne mara".

Navzočnost drugih ljudi pri dojenju je bila bolj ali manj pomembna za obe. Najljubše jima je bilo, da sta bili sami oziroma da so bili blizu le ljudje, ki jih bolj ali manj dobro poznata (fant, sestra, mama, dobra prijateljica, sostanovalec). H. je pri tem uporabljala posebne nedrčke, A. pa si prsi običajno ni zakrivala z ničemer. "Ko sem dojila, se nisem veliko ozirala na prisotnost drugih, a na začetku sem s kotičkom očesa opazovala njihove reakcije. Teh ni bilo kaj dosti, najbrž sem se bolj spraševala sama v svoji glavi," je dejala A. Na splošno je dojila pred komer koli, okolica pa je o mleku in dojenju ni veliko spraševala. Ljudje so videli, da doji, bila je med njimi "kot kdorkoli drug", a o tem se niso pogovarjali: nekaj, kar pač je. "Najprej jim je sicer zanimivo, a se kmalu navadijo." Opazila pa je, da bližina doječe matere naredi povsem drugo vzdušje, tudi tam, kjer otrok ni bil prvič: ne kadijo in ne pijejo. H. je, kolikor se je le dalo, svoj čas prilagajala tako, da je dojila doma ali tam, kjer se je počutila sproščeno. Tako pred "taščo in tastom" ni dojila, je pa do tega prišlo tudi v avtomobilu, če je kam šla. "Da bi pa kar tako kje dojila, mi ni bilo." Fant, če je bil v istem prostoru, je takrat kaj počel in se ni ukvarjal z njima. V javnosti, na prostem, je A. dojila nekajkrat, a je "to ni posebej vznemirjalo", ker se niti ne spomni prav dobro, kje. V spominu pa ji je ostalo, da je v domačem kraju, ko se s starši ni dobro počutila, dojila zunaj. Hotela je skriti, da sploh doji, ker je "vedela, da se ljudje radi vmešavajo v materine stvari". Namestila se je tako, da je bilo videti, da otroka le pestuje, saj ljudem ni želela razlagati, da noče biti doma, ker so se sprli, in da zato raje doji zunaj.

Najlepši občutek med dojenjem je bila za H. povezanost

z otrokom, za A. pa mir, ravnovesje. "V redu je, ko otrok pije, ker čutiš, da se ti prsi praznijo; otrok je tudi zadovoljen, zato si tudi ti zadovoljen, imaš mir." Ko je bila npr. doma in se s starši ni razumela, jim je rekla, da gre dojit in da potrebuje mir. "To so drugi vedno upoštevali, to je bil dober razlog, da so te pustil pri miru." A. ne ve, zakaj je bil mir tako "uspešno opravičilo", a tako je: "Če rečeš: bom dojila - imaš mir pred drugimi. Večkrat sem zato tudi rekla, da je dojenje trajalo dlje časa, kot dejansko je."

Ljudje, s katerimi sta se največ **družili** po porodu in ki so jima občasno tudi nudili kakšno pomoč v zvezi z otrokom, so bili večinoma starši, fanta, prijatelji, a njihova vloga je bila različna. Pri A. sta starša v prvih dneh po porodu pomagala, tako da ji ni bilo treba kuhati zase, ker je mama skuhala za vse, ni ji bilo treba prati, namesto nje je mama plenice nosila sušiti ven na mraz ipd. Redko pa sta starša otroka tudi varovala. Po obiskih otrokovega očeta, ki se ob teh priložnostih prav tako ni veliko ukvarjal s sinom - le pridržal ga je kdaj v naročju, in sicer takrat, ko je menil, da bi bilo dobro, če bi A. kam šla (npr. na WC, v kuhinjo) - pa je vsa pomoč staršev izginila. Šele nekaj mesecev po tem, ko je zapustila dom, je z njimi znova navezala stike in zdaj se dogaja, da ji kdaj pomagajo podobno, kakor so ji takoj po porodu, a le redko materialno. Pri H. so dekličini stari starši sprva pomagali večinoma materialno, s hrano, ko pa H. več ni dojila, je začela hčerko dajati tudi domov k staršem, ki so jo varovali najprej za čez vikend, nato pa po kakšen teden ali dva, da je lahko študirala. Večkrat jo je k sebi vzela fantova mama, ki je upokojena in ji je deklica prva vnukinja. "Saj bi se morda kdaj 'spičle', ampak se mi zdi, da imajo vse te stare mame in tašče malo več spoštovanja do tebe zaradi otroka." H. večinoma "pustijo pri miru", ji ne vsiljujejo svojega mnenja. O tem, koga bodo obiskali, se dogovarjata s fantom, a često pride tudi do "prepirčkov, zaradi katerih potem tudi nikamor ne gremo". Pogosto pa gresta tudi vsak zase s hčerko k svojim staršem.

Občasno sta z otrokoma šli obe tudi v šolo ali pa so ju medtem, ko ju ni bilo, varovali prijatelji in znanci, običajno iz študentskega doma, pa tudi drugi prijatelji. H.-jina deklica naj bi imela najraje dva znanca, soseda v študentskem domu, od katerih je po mnenju H. eden od njiju deklico sprva več **varoval** kakor njen fant. Fantu je bila kot novorojenček "še povsem tako...", sicer mu ni bila tuja, a je bila tako na mamo navezana, da je bilo zelo težko. Zdaj pa mu je bolj všeč, ko je takšna, že malo odrasla in se lahko z njo pogovarja in ukvarja. Približno pol leta pa je pri A. v študentskem domu stanoval tudi znanec iz domačega kraja, ki naj bi pri njej ostal le za štirinajst dni, a se je vse skupaj zavleklo. Plačeval je polovico zneska stanarine, občasno je od doma prinesel tudi hrano. "Povsem pravično je bilo, na pol skoraj - nikoli nisem pomislila, da bi moral kaj več ali pa manj dati." Večinoma ga v sobi sploh ni bilo, če pa je bil, ji je včasih tudi kaj pomagal: sina je varoval nekaj ur, včasih ga je uspal. "Otrok ga je bil vesel, ker se je z njim ukvarjal. Imel je tudi male bobne, na katere sta skupaj igrala." A. pa njegovo bivanje "ni bilo najbolj po volji, ker se ni držal dogovora - zakaj mi ni na začetku rekel, da bi pol leta ostal - gre pa tudi za golo prisotnost nekega drugega človeka, nepričakovanega sestanovca."

Po porodu, pa tudi že proti koncu nosečnosti, ko sta bili že "bolj nerodni", nista toliko "bodili ven" kakor prej. H. je za to imela več možnosti, ker je hčerko lahko varoval fant, A. pa si je vedno morala poiskati kakšno varstvo. Obe pa sta "prevzeli ritem otrokovega življenja", saj sta lahko le, ko je

spal, naredili kaj zase, kakšna gospodinjska opravila, bili pa sta tudi toliko utrujeni, da nista imeli več toliko volje, da bi se družili in sta pogosto raje šli spat, da bi pridobili novih moči in si odpočili. Vedno, ko sta bili sami v družbi, pa ju je spremljal občutek odgovornosti, da morata zjutraj vstati.

ŽENSKA - MATI

H. se po porodu ni več toliko družila s prijatelji in znanci, niti skupaj s fantom, saj sta se izmenjavala pri skrbi za hčerko. Na splošno pa je H. njun odnos ocenila kot, da se "še kar imava kaj za pogovarjati, a ne siliva drug v drugega, saj tako zdaj kot tudi prej vsak za sebe bodiva ven". H. je med nosečnostjo opazila, da je fant bolj skrbel za njeno počutje, saj naj bi se bal, da bi bilo lahko z njo kaj narobe. Po porodu pa je pri njem začutila predvsem večjo materialno odgovornost, "da je treba poskrbeti", in sicer najbolj prvih deset dni po porodu, "ko je bil res tak 'ta pravi ata'. Potem pa se začnejo moški tako malo odmi-kati, zelo malo jih je takšnih, da bi bli res očki z reklam". Skupaj pa so šli na izlete k dekličinim starim staršem, pri njenih štirih mesecih so šli vsi skupaj tudi na morje, "midva sva se kar potepala okoli. Imela sva avto, zdrava je bila in smo kar hodili okoli". V nekaj obdobjih po porodu pa se je H. kljub vsemu počutila "blazno prikrajšana", saj bi si npr. želela iti na kakšen izlet sama, a ni mogla iti, ali pa samo s fantom, pa prav tako ni bilo mogoče. Precej hudo ji je bilo poleti, nekaj mesecev po porodu, ko je fant dopoldne delal, ona pa ga je s hčerko čakala ali pa v najboljšem primeru šla k svojim staršem na obisk.

Oče A.-jinega otroka se je A. po njeni odločitvi, da ne bo splavila, nekaj mesecev izogibal, nato jo je občasno obiskoval, tako tudi po rojstvu, največ pa je z njo in otrokom živel nekaj tednov v študentskem domu. Vendar so bili njegovi obiski vedno "naključni, nenapovedani in nepričakovani", enako kot tudi kakršna koli pomoč in skrb za sina ali zanjo. Na skrb za otroka sicer ni kaj dosti vplival, vplival pa je na navajanje otroka na nočno spanje, predvsem pa na A.-jino samopodobo, "sliko svojega otroštva". Ob njem je doumela, da res potrebuješ moškega ob sebi, "da ti pokriva brbet, dela želvi oklep". Žensko z otrokom vsi gledajo, zbuja pozornost, jo opazujejo, A. pa je zaradi tega zgubljala veliko energije in se zato tudi fizično počutila slabše. "Tudi če greš sam na avtobus, [...] nenehno si v nevarnosti. Ranljiv si na poglede in odzive drugih, poleg tega pa tudi na nevarnost, da bi se otroku, s katerim si sam, kaj zgodilo. Veliko bolj si nesamozavesten, vsakdo te lahko vrže iz tira."

Tudi odločitev proti splavu je bila pri A. in H. različna: H. se je odločila soglasno s fantom, da ne bo **splavila** ("Sploh ni bilo nobenega vprašanja, se je pač zgodilo, saj kontracepcije s kondomi že dolgo ni bilo več"), A.-jin tedanji fant, ki že ima enega otroka, za katerega prav tako ne skrbi, pa ji je "svetoval splav", a se je sama, sicer v dvomih, odločila, da bo "malo presekala, da se ne bom ozirala ne na starše ne na kogar koli in da bo že nekako." Ni mislila na to, ali bo sama skrbela za otroka ali ne. Vedela je, da gre za skrb za celo življenje, da je treba imeti denar, ni pa vedela, "da je to tako obremenjujoče, če si sam, da niti na WC ne moreš, da se moraš samo prilagajati in si zelo dobro dan organizirati, da ti vse znese". Tega ni vedela, a če bi o tem razmišljala, se najbrž ne bi odločila za otroka.

Spolne odnose po porodu medicina priporoča po šestih

tednih, toda H. o tem ni veliko razmišljala, saj "to je pač tako prišlo". Kakšen mesec ali dva nista imela spolnih odnosov, saj "je potem ženska utrujena, se ji ne ljubi, moški pa so malo razočarani. Prej si mu na razpolago nenebno; morda je drugače med možem in ženo, saj naj bi bil mož pri ženi na prvem mestu, ti pa se še ne čutiš do fanta toliko odgovoren." Na začetku so bili zaradi zašite nožnice za H. spolni odnosi boleči, zaradi utrujenosti pa je prav tako manj uživala.

A. pa partnerja po porodu ni imela, zato tudi spolnih odnosov do pol leta po porodu ni imela. Kljub temu pa se je spraševala, kakšni bi lahko bili, "ker je bila zašita". Pri prvem odnosu po porodu je uživala enako kot pred porodom, pa tudi njemu naj bi bilo v redu.

Nobena ni pomislila, da ne bi došla takoj po spolnih odnosih - če je tako nanoslo, potem sta pač podojili.

Obe menita, da hormonska **kontracepcija** med dojenjem (prek materinega mleka) lahko škodi otroku, a imata o njenem učinku različno mnenje. Tako je H.-jin fant zaradi te možnosti pri spolnih odnosih uporabljal kondome, A. pa je deset zadnjih dni dojenja po posvetu z zdravnico kljub vsemu začela jemati hormonske tablete. O dojenju kot nezanesljivi naravni zaščiti pred zanositvijo sta obe slišali že na materinskem tečaju: kontracepcijski učinek naj bi bil odvisen od količine hormonov, ki se sproščajo med dojenjem - če ima ženska konstantno veliko mleka in če otrok veliko pije, naj bi se sproščalo veliko hormona, ki povečuje zaščito.

ŽENSKA - DOJENJE - MATI

Odločitev o **dolžini dojenja** lastnega otroka se obema za svoj primer zdi racionalna. Tako H., ki je dojila pet mesecev, meni, da to "ni dolgo", a "tudi po mnenju moje zdravnice in otrokove patronažne sestre" dovolj za otroka, ki naj bi se mu pri šestih mesecih razvili t.i. siti organi in naj ne bi več tako neogibno potreboval za razvoj zelo pomembne aminokisline iz materinega mleka. "Osebnost nisem bila toliko dovzetna, da bi dojila eno leto ali dlje. Več se mi zdi naporno za žensko, že izčrpavanje." Pomembno ji je bilo, da ji ne bi bilo več potrebno ponoči vstajati, otrok pa je bil tudi zdrav.

A. pa se zdi šestnajst mesecev dojenja primernih zato, ker je bil otrok ves čas zdrav in si ekonomsko (odvisna je bila od štipendije in otroških dodatkov, starši je po odločitvi za otroka niso več gmotno podpirali, od otrokovega očeta ni nikoli prejela denarja) ni mogla privoščiti, da bi kupovala kakšno drugo dodatno hrano ali pa celo zdravila. "Materino mleko je najcenejša in najbolj zdrava hrana za otroka."

"Po porodu ne se glede na to, kje si, vse podrejeno otroku - sprva vedno, ko zajoče, potem bolj redno, v nekem ritmu. Nenebno si mu podrejen, kot da ti sploh ne obstajaš, vse je čisto drugače, kot je sicer bilo." Zato je **obdobje dojenja**, "še posebej prvih nekaj mesecev, ko ti sicer še ni treba nenebno gledati za otrokom, ker še ne bodi, in ko mu tudi še ne pripravljaš druge brane, definitivno neko posebno obdobje v življenju ženske, v bistvu matere, ker se njena osebnost takrat dejansko razblini." Stik z življenjem, kot ga imela pred porodom, je A. pomenilo igranje na kitaro, meditiranje, pet minut za cigaret. "Sicer pa je to vse."

Obdobje, ko je hčerko hranila izključno s svojim mlekom, je bilo za H. lažje, bolj njej prilagojeno kakor poznejše hranjenje z običajno hrano - "nimaš nobene stekleničke, ni ti

treba toliko kuhati, mleka ti ni treba pripravljati, sploh pa sem prve dni po porodu samo ležala in bilo je tako fajn". Meni, da bi bilo morda vse skupaj drugače, če bi imeli večje stanovanje: "Tako pa si v eni sobi, vse počneš tam in dejansko se jaz z njo ukvarjam." Sicer velikih **razlik med dvema obdobjema dojenja** po mnenju H. ni: "Časa za sebe imam zdaj enako kot prej, čeprav je pa tudi res, da dam zdaj lažje deklico komu popaziti, ker je ni več treba dojeti." Čeprav je nehala z rednim dojenjem med drugim tudi zato, ker se je odločila, da ji "za samo doma več ni biti, da bom šla nazaj na faks in da bom lahko več spala ponoči" in je imela več časa za svoje obveznosti, pa so obveznosti doma ostale iste.

Obe sta vsaj slišali za ženske, četudi jih osebno ne poznata, ki si **niso želele dojeti svojega otroka**. Večina jih je o tem govorila med nosečnostjo, po porodu pa so sicer nekaj časa dojile, a čim manj je bilo mogoče, ker "so želele hoditi v gledališče ipd."

O **dojiljah** ni razmišljala nobena od njiju, odnos do hranjenja otroka pri drugih prsih ali do možnosti, da bi bili sami dojilji drugega otroka, pa imata različen. Če sami ne bi imeli mleka, bi H. raje uporabljala nadomestke za mleko in ne bi dala dojeti otroka tuji ženski, če obstaja kakšna druga možnost, A. pa bi "verjetno razmislila tudi o možnosti, da bi dala sina dojeti dojilji, ampak samo, če bi bilo to zastojf". Po njenem mnenju bi bilo to najbrž odvisno od poznanstva z morebitno dojiljo - bolje bi bilo, če "bi ji bila bolj blizu". Tudi dojilja H. ne bi bila najbrž v nobenem primeru, A. pa o tem ni bila tako prepričana, saj je rada dojila - "če bi bilo vse v redu, mogoče, ker je mleko zdravo: zato bi tudi svojega otroka morda dala dojilji, da bi bil bolj zdrav".

V **materinski instinkt** sta obe začeli verjeti po porodu, razlagata pa ga različno. H. ga vidi predvsem v neki zavesti o svojini: "Ko sem hčer drugi dan po porodu gledala in dojela, da je res moja: takrat mi je prišlo, da je to eno živo bitje v vsej svoji celoti, da se imam zdaj s čim vrniti iz bolnišnice - takrat sem dojela, da bi lahko bilo povsem drugače, če bi otrok bil mrtev ali z njim ne bi bilo kaj v redu - takrat pa pogledaš in rečeš: kako je lepa". Prav tako H. ni verjela, da obstaja očetovski instinkt. Pri fantu ga je opazila, ko je sicer že nekaj časa po porodu govorila, kako bo šla za nekaj časa domov, a ko je do tega zares prišlo, "pa je rekel, da ne, da bo kar z njima"; takrat je H. tudi edinkrat fanta videla jokati.

A. meni, da se ta instinkt pokaže predvsem v trenutkih, ko otrok zajoka, saj naj bi se ob tem po njenem mnenju materam sproščali hormoni. Vse so vedno: "Hop, treba je nekaj narediti". Materinski instinkt je zanjo kot neka poporodna kriza materinega lastnega delovanja, ko se vseskozi posveča in prilagajaš otroku. Pri očetih pa naj bi bilo pomembnejše, koliko so z otrokom: "Redki so očetje, ki so tako občutljivi in pozorni kot mame," meni A. Očetje, ki se odzivajo na svoje otroke, naj bi od nekdaj dobro skrbeli tudi za svoja dekleta/žene.

KOT ČE BI BILE ZDAJ V UGANKI IZ UVODA ZAPISANE OPORNE ČRKE

Vrednote in pogledi žensk se oblikujejo v daljšem časovnem obdobju, ne le v nekaj mesecih (nosečnosti, dojenja), ko nanje vplivajo različne (zdravstvene) informacije in dejstva. Njihova hierarhija je (sodeč vsaj po opisanih primerih) odvisna predvsem od siceršnje predstave o svetu: pri obeh

“prvikrat materah” sicer prevladuje ravnanje “po lastni pameti”, toda na to pamet pri eni bolj vpliva npr. vedenje o (človekovi) energiji, moči “naravnega ustroja sveta”, drugo pa pogosto usmerja preventivno delovanje. Ta razlika/nasprotje(?) (če že - pogojno rečeno - obstaja) izvira verjetno vsaj delno iz materialne osnove in preskrbljenosti, zato vsaka iz tega izhajajoče ravnanje tudi interpretira tako, da ga racionalizira.

Večje osebnostne spremembe se tako po mojem (po dveh pogovorih ustvarjenem!) mnenju strogo med obdobjem dojenja ne pojavijo, toda hierarhija vrednot oziroma način vrednotenja materinstva in dojenja lahko vplivata na nadaljnje oblikovanje osebnosti. Tako je, na primer, očitno, da se pogledi sogovornic razlikujejo tudi zaradi različnega odnosa do partnerjev, staršev in sorodnikov: nobena izmed njih se nanje sicer ne zanaša, toda njihova bolj trdna opora pomeni tudi manj stoodstotno lastno vlogo pri vzgoji otroka oziroma manjši poseg v lastno življenje, manjšo prilagoditev lastnega ritma otroku. Otrok pa lahko zato pomeni tudi večje ali manjše merilo samoocenjevanja (in pripisovanja vrednosti, pomena) določenih lastnosti, kot so vztrajnost, vzdržljivost ipd., ki oblikujejo osebnost ženske-matere in imajo vlogo pri njeni samodoživljanju.

LITERATURA IN VIRI:

- BOGATAJ, Janez 1980: Trdinovi terenski zapiski - vir za etnološko preučevanje spolnega življenja Dolenjcev in Belokranjcev v 2. polovici 19. stoletja. V: Janez Trdina - etnolog: Zbornik posvetovanja ob 150-letnici rojstva Janeza Trdine. Novo mesto, str. 37-49.
- ČERNELIČ, Draga 1974: Zdrav in bolan otrok. Maribor, str. 31-33, 64-71.
- KITZINGER, Sheila 1994: Me, matere. Ljubljana.
- KRIŽNAR, Naško 1976: Spolno življenje. V: Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja - Vprašalnice VI. Ljubljana, str. 107-125.
- MACY, Christopher in Frank FALKNER 1985: Nosečnost in rojstvo. Ljubljana, str. 28-31, 107-111.
- MAKAROVIC, Marija 1982: Strojna in Strojanci. Ljubljana, str. 283-293.
- MAKUC, Dorica 1993: Aleksandrinke. Gorica.
- MOORE, Henrietta L. 1995: Understanding Sex and Gender. V: Companion Encyclopedia of Anthropology. London in New York, str. 813-830.
- MUSEK, Janek 1990: Simboli, kultura, ljudje. Ljubljana, str. 239-250.
- PELTO, Gretel H. 1996: Breastfeeding. V: Encyclopedia of Cultural Anthropology, vol. 1. New York, str. 149-151.
- PING-CHEN, Hsiung 1995: To nurse the young: Breastfeeding and infant feeding in late imperial China. V: Journal of Family History 3. Greenwich, str. 217-238.
- PUHAR, Alenka 1982: Prvotno besedilo življenja: Oris zgodovine otroštva na Slovenskem v 19. stoletju. Zagreb.
- RAVNIK, Mojca, Zora ŽAGAR, v sodelovanju s Fanči ŠARF 1976: Družinske sorodstvene zveze. V: Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja - Vprašalnice VI. Ljubljana, str. 13-87.
- SAULT, Nicole 1994: Introduction (The Human Mirror). V: Sault Nicole (ur.), Many Mirrors: Body Image and Social Relations. New Brunswick, str. 1-28.
- SCOTT, Julia Susan 1992: Vodnik naravne medicine za ženske. Ljubljana, str. 160-168.
- SKUŠEK, Zoja 1996: Mleko ni voda. V: Lenca BOGOVIČ, Zoja SKUŠEK (ur.), Spol: Ž. Ljubljana, str. 195-216.
- SMERDU, Franjo (ur.) 1980: Medicinska enciklopedija 1 (A-J), 2 (K-P). Ljubljana, str. 224-228, 231-235, 498-500.
- ŠARF, Fanči 1979: Porod in nega dojenčka v luči socialno higienskih razmer. V: Traditiones 5-6. Ljubljana, str. 345-353.
- TIVADAR, Blanka 1996: Medicinski govor o ženski. V: Lenca BOGOVIČ, Zoja SKUŠEK (ur.), Spol: Ž. Ljubljana, str. 68-98.
- TOMAŽIČ, Tanja 1991: Povzetek o nekaterih bistvenih dogajanjih in pojavih na področju družbene kulture v 19. stoletju na Slovenskem. V: Slovenski etnograf 33-34. (O življenju in kulturi večinskega prebivalstva na Slovenskem v 19. stoletju) Ljubljana, str. 389-431.
- VODOPIVEC, Alenka 1984: Način življenja študentskih družin v študentskem naselju v Rožni dolini. 1. Del: Vpliv gmotne kulture na način življenja študentskih družin (S1). Ljubljana, 29-33.

Summary

WOMAN - BREASTFEEDING - MOTHER

Mateja Habinc

The article tries to describe some points of view of women's/mothers's way of life during breastfeeding and their opinions, values and prejudices connected with that period. This summary of a longer text, provided mostly from interviews with two students/first-time mothers who still lived at a boarding-school a year ago tries to give some attention to their sources of information and expectations they had about pregnancy and breastfeeding, to taking care of their bodies and to which foods, drinks and habits they avoided (or not) in pregnancy and while breastfeeding. Stories of those two girls tell also about their feelings when birthgiving, some opinions (about first liquid, which is still not milk, the "right" ways of feeding and handling children), prejudices about spoiled milk, quantity and quality of mother's milk, breastfeeding in public and helping with remedies. Connected with these issues are data about which other (non-milk) food mothers used for their children, about feeding by night, troubles when feeding and sleeping. Concentrating on women's breasts and selfperception the text also offers some information about the duration of breastfeeding, tricks for turning the baby's attention from breasts to something else and playing with mother's breasts. The author focused also on the informant's social life and relations, sexual life, contraception, decision against abortion, feelings about maternal instinct, and valuing breastfeeding.

Two stories illuminated the importance of "maternity school" (preparing for birthgiving and taking care of a child) and found experience of birthgiving at hospitals among others as "loosing all the shame left, as drawing parallels with animals' birthgiving and infant feeding". It is possible to find some specificities in ways of life of both mothers when considering their life in boarding-schools: help among neighbours and friends, tips about food and drinks, illnesses. But on the other hand considering also personal differences these stories are quite different, because one shows living and taking care for the child with child's father (woman's boyfriend), and the other life of mother and child without father's (but mostly relatives') help.

The author tried to draw some specificities in the way of life in one woman's/mother's life-period, comparing it also to the living habits before birthgiving (when pregnant) and when women were just "ordinary" students. The question was how breastfeeding, birthgiving and motherhood in general could (if at all) affect self-perception and identification and how (if at all) these could somehow draw specificities to the future way of life and thinking. Those questions are far more complex and interdisciplinary than could be answered in such a short and beginner's attempt. Last but not least, the author is convinced that ethnological data about breastfeeding could offer many interesting answers to other disciplines.